

УДК 37.017:316.722:37.011.3-053.5-053.6:37.091.4Сухомлинський

Лариса Зданевич

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
ORCID ID 0000-0001-8387-2143

Владислав Вербець

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
ORCID ID 0009-0006-9995-9087
DOI 10.24139/2312-5993/2023.07/303-314

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ

У статті акцентовано увагу на необхідності виховання громадянина нової формації, готового до життя у період швидкоплинних змін та міграцій у глобалізованому суспільстві, що потребує, у свою чергу, толерантної взаємодії з представниками різних мов, культур, релігій, рас тощо. Ці завдання вирішуються у процесі полікультурного виховання, засноване на загальнолюдських цінностях, повазі, розумінні, терпимості та ін. Проаналізовано педагогічні погляди видатного педагога Василя Олександровича Сухомлинського, які є вагомими та актуальними для сучасного полікультурного виховання дітей та молоді. Зауважено, що імплементація полікультурних ідей видатного педагога у практику роботи вітчизняних закладів освіти є пріоритетним завданням сьогодення.

Ключові слова: виховання, гуманістичне виховання, діти дошкільного віку, культура міжнаціонального спілкування, патріотизм, полікультурне виховання, студентська молодь, толерантність, учні.

Постановка проблеми. Інтеграційні та глобалізаційні процеси, що інтенсивно відбуваються в сучасному світі призводять до активних змін у вітчизняній освітній системі. Цілком погоджуємося з І. Рогальською-Яблонською, що «у сучасних умовах досить явно відчувається соціальне замовлення на дослідження проблем взаємозв'язку культури й освіти в контексті соціокультурних змін сучасної цивілізації, а саме: залежність ціннісних орієнтирів освіти від глобальних трансформацій сучасної культури, становлення нових цінностей як змісту освітнього процесу, ціннісно-соціокультурний аспект кризи сучасної освіти» (Рогальська-Яблонська, 2017, с. 180).

Гострі виклики сьогодення дещо нівелюють традиційні положення теорії виховання. Діти і молодь – найбільш вразлива частка суспільства, яка реагує на цей дисонанс. Саме тому ми повинні шукати шляхи змін, повернення до пріоритету загальнолюдських цінностей, моральних та духовних чеснот, гідності, патріотизму тощо. Задля цього у нас є неоцінені надбання вітчизняних класиків педагогіки, напрацювання яких

сьогодні, у світлі подій, отримали нове бачення та мають новий сенс. На наш погляд, найбільш вагомою серед них є спадщина видатного педагога-гуманіста В. Сухомлинського, яку відкриваємо для себе по-новому. Поділяємо думку В. Кременя, який стверджує, що «До минулого, яке пов'язане із сьогоденням тисячами зв'язків, із яким Україна рухається у майбутнє, належить і постать Василя Олександровича Сухомлинського – учителя, гуманіста, творця. В. Сухомлинський значно обігнав свій час і зумів продемонструвати зразки педагогічної мудрості, які мають велике значення не тільки для практики сьогодення, а й для сучасної педагогічної науки. Його ідеї відповідають загальноцивілізаційним тенденціям розвитку, що все більше утверджуються і в Україні» (Кремень, 2012, с. 9). Це, насамперед, ідеї: особистісного підходу до організації навчання і виховання, загалом до роботи з дітьми та молодими людьми; розвивального навчання; системний гуманний підхід і до дитини, і до організації її життєдіяльності; середовищний підхід до освіти дітей як комплексу взаємопов'язаних компонентів (Кремень, 2012).

Аналіз актуальних досліджень. Полікультурна освіта і виховання як найвагоміші напрями реалізації теорії та практики мультикультуралізму ґрунтовно досліджені Т. Атрощенко, Л. Волик, М. Красовицьким, П. Саухом, І. Рогальською-Яблонською, С. Сисоевою, Л. Султановою, О. Сухомлинською, Г. Філіпчуком, Дж. Бенкс (J. Banks), П. Горські (P. Gorski), М. Най (M. Nye), С. Ніето (S. Nieto) та ін. Вітчизняні і зарубіжні дослідники одностайні у вагомості полікультурного виховання, яке сприяє національній особистісній самоідентифікації особистості засобами етнопедагогіки та формуванню її культури на основі гуманізму, загальнолюдських моральних цінностей, що уможливить толерантну взаємодію з представниками різноманітних етносів, рас, релігій, мов тощо.

Проблема полікультурності не нова, вона постійно актуалізується, що вимагає посиленої уваги сучасних науковців і практиків. Проте, її основи, зокрема питання моралі, гуманізму, поваги до особистості, її цінностей розкриті у творах видатного педагога В. Сухомлинського («Серце віддаю дітям», «Духовний світ школяра», «Людина неповторна», «Народження громадянина», «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості», «Людина – найвища цінність», «Як виховати справжню людину», «Моральні цінності сім'ї», «Моральні заповіді дитинства і юності», «Шлях до серця дитини»,

«Щоб душа не була пустою», «Як любити дітей» та ін.) ще на початку ХХ століття. Не викликає сумніву вагомість поглядів класика педагогіки та їх актуальність у період нових викликів та змін.

Мета статті – обґрунтувати вагомість та актуальність педагогічних поглядів В. Сухомлинського для сучасного полікультурного виховання дітей та молоді.

Методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація – для обґрунтування вихідних теоретичних позицій; історико-педагогічний та метод актуалізації, які сприяли визначенню можливостей імплементації педагогічних поглядів В. Сухомлинського у сучасному полікультурному вихованні дітей і молоді.

Виклад основного матеріалу. Не викликає сумніву те, що «високоосвіченою особистістю людина стає, лише пізнавши і засвоївши багатогранний світ культури з усіма його соціокультурними зв'язками, стосунками, соціальними ролями та інституціями, моральними нормами, ідеалами. Насправді культура людства завжди будувалася на основі взаємодії людини з навколишнім світом. Як продукт людської думки, вона має три форми: буття природне, антропологічне і соціальне. Природне буття передбачає окультурення природи, освоєння її ресурсів; антропологічне – окультурення людини, формування її ціннісних орієнтацій на основі загальнолюдських і національних цінностей; соціальне буття – передбачає формування культури взаємин у суспільстві, толерантну взаємодію між людьми» (Рогальська-Яблонська, 2017, с. 181).

Сучасність потребує громадянина нової формації, готового до життя у період швидкоплинних змін та міграцій у глобалізованому суспільстві, що потребує, у свою чергу, толерантної взаємодії з представниками різних мов, культур, релігій, рас тощо. Сформованість усіх цих чинників передбачає, як бажаний результат, полікультурне виховання, засноване на загальнолюдських цінностях, повазі, розумінні, терпимості та ін.

Полікультурне виховання представлене Л. Волик «як процес формування полікультурної особистості, що здійснюється на таких засадах: відмова від культурно-освітньої монополії по відношенню до інших націй і народів; орієнтація на діалог культур; спрямованість на адаптацію людини до різних культурних цінностей у ситуації існування множинності різнорідних культур» (Волик, 2005, с. 10).

Ґрунтовним є трактування полікультурного виховання Н. Миропольською, згідно з яким «це – процес цілеспрямованої соціалізації студентів (учнів), що передбачає оволодіння особистістю системою національних і загальнокультурних цінностей, комунікативних і емпатичних умінь, що дозволяють їм здійснювати міжкультурну взаємодію і виявляти розуміння інших культур, а також толерантність стосовно інших носіїв. Полікультурне виховання, залежно від рівня, забезпечує: засвоєння взірців і цінностей національної та світової культури, культурно-історичного і соціального досвіду різних країн і народів (на когнітивному рівні); формування соціально-установчих і ціннісно-орієнтаційних схильностей студентів (учнів) до інтеркультурної комунікації й обміну, а також розвиток толерантності та емпатії стосовно інших країн, народів, культур і соціальних груп (на ціннісно-мотиваційному рівні); активну соціальну взаємодію з представниками різних культур при збереженні власної культурної ідентичності (на діяльнісно-поведінковому рівні)» (Енциклопедія освіти, 2008, с. 691).

Вагомою для нас є думка І. Рогальської-Яблонської, згідно з якою «полікультурне виховання особистості перетворює різноманітність суспільства в дієвий чинник його розвитку, забезпечує швидку адаптацію дітей і молоді до змінних умов існування, допомагає сформувати більш багатогранну полікультурну картину світу. Ефективність процесу формування особистості залежить від розмаїття предметів об'єктивної реальності й доцільного застосування культурно-історичного досвіду народів. Мова йде про істотні зміни у вимогах до результатів освіти і виховання сучасного молодого покоління, про необхідність формувати його готовність і здатність жити у відкритому суспільстві, де співіснують представники різних національних і етнічних груп, які водночас є носіями різноманітних культурних традицій. Існує нагальна потреба у створенні сприятливих умов для залучення молодого покоління до етнічної, національної та світової культури, формування на цій основі готовності й уміння жити в багатонаціональному соціумі, утверджувати себе у світі через неперервний діалог як з іншими суб'єктами, культурами, так і з самим собою» (Рогальська-Яблонська, 2017, с. 181).

Досліджуючи постулати, закладені у основу полікультурності, виявляємо, що їхнє бачення вже було запропоноване у відомих напрацюваннях В. Сухомлинського. Саме тому вважаємо, що його педагогічна творчість – невичерпне джерело для сучасного

полікультурного виховання дітей та молоді, оскільки в ній розкрито ті засади, які лежать в основі досліджуваного феномену.

Насамперед зауважимо, що праці педагога – гуманістичного спрямування, в основі яких – особистість дитини, її цінності, духовний світ, повага, гуманізм, толерантність, моральність, патріотизм, повага та інші чесноти. Саме в такому контексті радить В. Сухомлинський виховувати підростаюче покоління. Розглянемо найбільш вагомі для нашого дослідження думки автора детальніше.

Так, у праці «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський «...прагнув розповісти про те, як ввести маленької людини в світ пізнання навколишньої дійсності, як допомогти йому вчитися, полегшити його розумову працю, як пробудити і затвердити в його душі благородні почуття і переживання, як виховати людську гідність, віру в добрий початок в людині, безмежну любов до рідної землі...» (Сухомлинський, 1977). Педагог акцентує нашу увагу на тому, що «дитинство, дитячий світ – це світ особливий. Діти живуть своїми уявленнями про добро і зло, честь і безчестя, людську гідність; у них свої критерії краси, у них навіть свій вимір часу: в роки дитинства день здається роком, а рік вічністю. Маючи доступ в казковий палац, ім'я якому – Дитинство, я завжди вважав за необхідне стати в якійсь мірі дитиною. Тільки за цієї умови діти не будуть дивитися на вас як на людину, випадково проник за ворота їх казкового світу, як на сторожа, який охороняє цей світ, сторожа, якому байдуже, що робиться всередині цього світу» (Там само, с. 7-8).

У статті «Ти живеш серед людей, мій сину» з розділу «Школа радості» книги Василя Сухомлинського «Серце віддаю дітям» (Там само, с. 85-91) автор підкреслює значення молодшого шкільного віку у вихованні людяності. Сухомлинський переконаний «Якщо дитина відчуває, що поруч з нею – люди, що своїми вчинками вона приносить їм радість, то змалечку навчиться узгоджувати свої власні бажання з інтересами людей. А це дуже важливо для виховання доброти й людяності. Той, хто не знає меж своїм бажанням, ніколи не стане справжнім громадянином. Егоїсти, шкурники, люди, байдужі до горя й злигоднів інших, саме й виростають з тих, хто в дитинстві знає лише свої бажання і не звертає уваги на інтереси колективу. Вміння керувати бажаннями – в цій, здавалося б, найпростішій, а насправді дуже складній людській звичці – джерело людяності, чуйності, сердечності, внутрішньої самодисципліни, без якої немає совісті,

немає справжньої людини» (Там само, с. 85). У світлі полікультурного виховання актуальними є слова педагога: «...школа щирості, чуйності, співчутливості – це дружба, товарицькість, братство. Дитина відчуває найтонші переживання іншої людини тоді, коли вона робить щось для щастя, радості, душевного спокою людей; ...а треба виховувати в дитячому серці справжню людську любов – тривогу, хвилювання, турботу, переживання за долю іншої людини. Справжня любов народжується тільки в серці, яке пережило турботу про долю іншої людини» (Там само, с. 87). Зауважимо, що ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, наявність уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми та вмінь дотримуватись цих правил в соціально-громадянському просторі, а також ціннісне ставлення та повагу до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур є результатом сформованості соціально-громадянської компетентності, яку декларує Базовий компонент дошкільної освіти (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021).

У контексті сучасного полікультурного виховання дітей та молоді дослухаємось до переконань Сухомлинського, викладених у статті «Рідне слово» з розділу «Роки дитинства» книги «Серце віддаю дітям» (Сухомлинський, 1977, с. 201-216). Безцінними є слова автора: «Мова – духовне багатство народу. «Скільки я знаю мов, стільки разів я людина», – говорить народна мудрість. Та багатство, втілене у скарбниці мов інших народів, лишається для людини неприступним, якщо вона не опанувала рідну мову, не відчула її краси. Чим глибше людина пізнає тонкощі рідної мови, тим тонша її сприйнятливість до гри відтінків рідного слова, тим більше підготовлений її розум до опановування мовами інших народів, тим активніше сприймає серце красу слова. Я прагнув до того, щоб це життєдайне джерело – багатство рідної мови – було відкрите для дітей з перших кроків їхнього шкільного життя» (Там само, с. 201). Погоджуємося, що «Людина, яка любить Шевченка і Лесю Українку, ... людина, якій хочеться сказати гарно про красу, що оточує її, людина, для якої пошуки потрібного слова стали такою самою потребою, як потреба споглядати прекрасне, людина, для якої поняття про красу людську виявляється насамперед у повазі до людської гідності, в утвердженні найсправедливіших відносин між людьми, – така людина не може стати грубіяном чи циніком» (Там само, с. 201). Вважаємо, що людина, яка знає, поважає рідну мову, чітко усвідомлює

свою приналежність до рідного краю, народу тощо. Така людина поважатиме мову «іншого», його цінності, культуру та уподобання.

Сухомлинський у статті «Біля джерел життєвого ідеалу» з розділу «Роки дитинства» книги «Серце віддаю дітям» (Там само, с. 218-225) пояснює, що «Як учитель і вихователь прагнув до того, щоб перекласти в юні серця моральні цінності, створені і завойовані людством протягом багатьох століть, – любов до Батьківщини і свободи, непримиренність до поневолення й гноблення людини людиною, готовність віддати свої сили і життя в ім'я високих ідеалів – щастя та свободи людей. Дуже важливо, щоб високі слова про Батьківщину її величні ідеали не перетворилися у свідомості наших вихованців на гучні, але пустопорожні фрази, щоб вони не знебарвилися, не злиняли, не стерлись від частого вживання» (Там само, с. 220). Надзвичайно вагомою для сучасного полікультурного виховання підростаючого покоління є фраза педагога «У свідомості дитини неважко утвердити істину, що гноблення людини людиною – найбільше зло» (Там само, с. 220). І це дійсно є важливим, оскільки полікультурне виховання потребує тільки толерантного, терпимого ставлення до «Іншого», відмінного від себе, поваги до його переконань, життєвих позицій, мови, релігійних уподобань тощо.

Працю «Як виховати справжню людину» ще називають «духовним заповітом». Для нас цінною є думка В. Сухомлинського: «...кожен народ виробляє свою систему етичних цінностей, яка гармонує з сукупністю загальнолюдських етичних цінностей, збагачує їх і збагачується сама. Неповторна система цінностей українського етносу відображає його менталітет, особливості національної свідомості й самосвідомості, національного характеру і темпераменту, які народ постійно відтворює і розвиває через мову, фольклор, традиції, звичаї та обряди, літературу, мистецтво, культуру і науку, виробничі відносини, побут» (Сухомлинський, 1976-1977, с. 177). Видатний педагог звертається до молоді: «юнаки і дівчата, ви повинні знати історію свого народу; у ваші душі мають увійти кращі народні традиції, стати для вас святим законом» (Там само, с. 178).

Полікультурне виховання буде ефективним, якщо його здійснюватиме полікультурно компетентний педагог. Як слушно зауважує Т. Атрощенко, специфіка педагогічної діяльності зумовлює необхідність формування полікультурної компетентності вчителя як обов'язкової складової його фахової підготовки. Полікультурну

компетентність авторка вважає одним із основних елементів у структурі педагогічної професійної компетентності й передумовою педагогічної майстерності; вона входить у структуру професійної компетентності педагога, оскільки цього вимагають умови (робота в багатокультурному середовищі), в яких здійснює свою діяльність працівник освіти. Під такою компетентністю сьогодні розуміють «здатність особистості жити й діяти в багатокультурному середовищі. Полікультурна компетентність педагога містить полікультурну грамотність; уміння використовувати свої знання в педагогічній діяльності; професійно значимі особистісні якості; розвиток культури міжнаціонального спілкування тощо» (Атрощенко, 2016, с. 69). Отже, педагог, у першу чергу, повинен володіти усіма тими цінностями, які буде «передавати» підростаючому поколінню, тобто бути гідним громадянином своєї держави, який чітко усвідомлює вагомість полікультурного виховання в умовах багатоетнічного глобалізованого суспільства.

Аналізуючи праці В. Сухомлинського, В. Сипченко виокремлює складові громадянськості вчителя: сприйняття особистістю своєї приналежності до суспільства; потреба особистості діяти відповідно до етичних норм суспільства; потреба до самовираження через суспільно значущі якості особистості; потреба бути всюди та в усьому людиною та громадянином. Автор стверджує, що «Справжній вчитель-громадянин – це носій духовно-моральних ідеалів суспільства, почуття любові до Батьківщини, людина, яка прагне до миру та має велику потребу працювати на користь свого народу та Батьківщини. Свідомість педагога, який з відповідальністю виконує свій громадянський обов'язок та розуміє, що від його дій залежить не лише власне життя, а доля близьких людей, народу та держави, визначає його соціальну поведінку та є головною умовою розвитку суспільства. Глибоке усвідомлення і особисте прийняття вчителем духовно-моральних цінностей, його висока відповідальність за долю учнів дозволяють йому бути справжнім гуманістом, громадянином, патріотом своєї Батьківщини. В усі часи українське вчителство було передовою та прогресивною частиною суспільства, демонструвало приклади громадянської зрілості, національної гідності, високої мужності, вірності професійному обов'язку та абсолютної відданості своїм вихованцям» (Сипченко, 2007, с. 12).

У цьому світлі, настановою для педагогів є слова Сухомлинського: «...освітлити свідомість дитини думкою про те, що вона завтрашня доросла людина, що їй треба готуватися до місії

творця матеріальних і духовних цінностей» (Сухомлинський, 1976-1977, с. 161–162); «вчити так, щоб ідеал моральності, який ми відкриваємо перед дитиною був співзвучний з найтоншими сердечними порухами дитини, з її уявленнями про добро, справедливість, красу» (Там само, с. 344); «...людяне бачення світу не дається природою, воно здобувається працею і людськими стосунками» (Там само, с. 345); «..здібності, обдарування, людська особистість розквітають лише на фоні ідейно-політичної, громадянської зрілості. Якщо в людині міцна громадянська позиція, їй буде доступна творчість» (Сухомлинський, 1977, с. 27).

Підтримуємо позицію О. Нечипурук, згідно з якою у педагогічній діяльності Сухомлинського можна виокремити три аспекти гуманізму виховання: всебічний розвиток особистості; виховання гуманності у стосунках з іншими людьми й усім живим; спрямованість на благо всього людства (пошук загальнолюдських цінностей), тобто полікультурне виховання, формування культурних цінностей. Спираючись на погляди полікультурної педагогіки Василя Олександровича, авторка переконана, що полікультурне виховання фокусується на кількох педагогічних принципах: виховання людської гідності й високих моральних якостей; виховання для співіснування соціальних груп, різних рас, релігій, етносів і под.; виховання толерантності, готовності до взаємної співпраці (Нечипурук, 2016, с. 22).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. В. Сухомлинський – відомий вітчизняний педагог, який створив унікальну школу, базовану на засадах морального виховання як основи розвитку повноцінної особистості. Моральне виховання Сухомлинський розглядав крізь призму таких важливих якостей особистості, як патріотизм і громадянськість, а ядром його гуманістичної системи є принцип індивідуального підходу, який вважався педагогом головним складником виховного процесу. Науковці одностайні в тому, що педагогіка В. Сухомлинського – педагогіка добра і людяності, оскільки у її основі – людина як найвища цінність (Курило, Лобода 2012, с. 374).

Полікультурне виховання – це вагома складова педагогіки в багатокультурному співтоваристві, заснована на формуванні у підростаючого покоління не тільки знань про культурні, мовні, релігійні та інші особливості свого та інших етносів, але і розумінні цієї специфіки, яка в реальному житті виявляється через толерантне ставлення у

спілкуванні з ними задля встановлення миру і злагоди. Полікультурне виховання базоване на педагогічних засадах: виховання людської гідності та високих моральних якостей; виховання для співіснування різноманітних соціальних груп різних рас, релігій, етносів; виховання толерантності, готовності до взаємної співпраці. Функціями полікультурного виховання є: формування уявлень про різноманіття культур та їх взаємозв'язок; усвідомлення важливості культурного різноманіття для самореалізації особистості; виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей; розвиток умінь та навичок взаємодії носіїв різних культур на основі толерантності та взаєморозуміння. Відповідно, враховуючи вищезазначене, педагогічні ідеї В. Сухомлинського є надзвичайно актуальними для сучасного полікультурного виховання дітей та молоді, а їх імплементація у практику роботи вітчизняних закладів освіти є першочерговим завданням сьогодення. Акцентуємо увагу на тому, що представлені матеріали дослідження використовуються у процесі НДДКР на тему «Формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти в процесі професійної підготовки» (державний реєстраційний номер 0121U112889), що виконується на базі Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

ЛІТЕРАТУРА

- Атрощенко, Т. О. (2016). Сутність і структура полікультурної компетентності вчителя. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*, 71 (2), 67–71 (Atroshchenko, T. O. (2016). The essence and structure of a teacher's multicultural competence. *Collection of scientific works of Kherson State University. Pedagogical Sciences*, 71 (2), 67–71).
- Волик, Л. В. (2005). *Підготовка майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів* (автореф. дис. ... наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»). К. (Volyk, L. V. (2005). *Preparation of future primary school teachers for multicultural education of students*. (Candidate's thesis). K.).
- Енциклопедія освіти* (2008). В. Г. Кремень (ред.). К.: Юрінком Інтер. (*Encyclopedia of education* (2008). Kremen, V. G. (ed.). K.: Yurinkom Inter).
- Кремень, В. Г. (2012). Василь Олександрович Сухомлинський і сучасна педагогічна наука. *В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів: монографія*. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 8–13 (Kremen, V. G. (2012). *Vasyl Oleksandrovych Sukhomlynskyi and modern pedagogical science. V. O. Sukhomlynskyi in the thoughts of modern Ukrainian teachers: monograph*. Luhansk: Publishing House «Taras Shevchenko LNU», 8–13).
- Курило, В. С., Лобода, С. М. (2012). Гуманістична концепція виховання особистості в публіцистичній спадщині Василя Сухомлинського. *В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів: монографія*. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 370–379 (Kurylo, V. S., Loboda, S. M. (2012).

The humanistic concept of personality education in the journalistic legacy of Vasyl Sukhomlynskyi. *V. O. Sukhomlynskyi in the thoughts of modern Ukrainian teachers: monograph*. Luhansk: Publishing House «Taras Shevchenko LNU», 370–379).

Нечипурук, О. В. (2016). Основи полікультурного виховання у спадщині Василя Сухомлинського. *Ювілейні дати*, 4(92), 20–23 (Nechipuruk, O. V. (2016). Basics of multicultural education in the legacy of Vasyl Sukhomlynskyi. *Jubilee dates*, 4(92), 20–23).

Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (*On the approval of the Basic Component of Preschool Education (State Standard of Preschool Education)* new edition. Order of the Ministry of Education and Culture of Ukraine No. 33 dated January 12, 2021. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>).

Рогальська-Яблонська, І. П. (2017). Полікультурне виховання дітей дошкільного віку як соціально-педагогічна проблема. *Вісник Черкаського університету*, 17–18, 180–186 (Rogalska-Yablonska, I. P. (2017). Multicultural education of preschool children as a socio-pedagogical problem. *Cherkasy University Bulletin*, 17–18, 180–186).

Сипченко, В. І. (2007). Громадянське виховання майбутнього вчителя. *Гуманізація навчально-виховного процесу: Збірник наукових праць*, 11–15 (Sipchenko, V. I. (2007). Civic education of the future teacher. *Humanization of the educational process: Collection of scientific works*. Slovyansk: SDPU Publishing Center, 11–15).

Сухомлинський, В. О. (1977). *Вибрані твори*: в 5 т. Київ: Рад. шк., 1976. Т. 3 : Серце віддаю дітям; Народження громадянина; Листи до сина. (Sukhomlynskyi, V. O. (1977). I give my heart to children; Birth of a citizen; Letters to my son. *Selected works*: in 5 volumes. Kyiv: Rad. Shk.).

Сухомлинський, В. О. (1977). Павльська середня школа. *Вибрані твори* в 5-ти Т. Т. 4. К.: Вид. Рад. школа, 7–390 (Sukhomlynsky, V.O. (1977). Pavlysh secondary school. *Selected works* in 5 volumes. K.: Ed. Soviet school, 7–390).

Сухомлинський, В. О. (1976-1977). Як виховати справжню людину. *Вибр. твори* : в 5 т. К. : Рад. шк., 149–416 (Sukhomlynskyi, V. O. (1976-1977). How to raise a real person. *Choose works*: in 5 vol. K.: Rad. Shk., 149–416).

SUMMARY

Zdanevych Larysa, Verbets Vladyslav. The implementation of v.o. sukhomlynsky's pedagogical views in the context of modern multicultural education of children and youth.

The author of the article has emphasized the need to educate a citizen of a new formation, ready to live in a period of rapid changes and migration in a globalized society, which, in its turn, requires tolerant interaction between representatives of different languages, cultures, religions, races, etc. These tasks are solved in the process of multicultural education, which is based on universal values, respect, understanding, tolerance, etc. The aim of the article is to substantiate the importance and relevance of V. Sukhomlynskyi's pedagogical views for the modern multicultural education of children and youth. Research methods: analysis, synthesis, generalization, systematization – to substantiate the initial theoretical positions; historical, pedagogical and actualization

methods, which contributed to the identification of opportunities for the implementation of V. O. Sukhomlynsky's pedagogical views in the modern multicultural education of children and youth. Multicultural education is based on the following pedagogical principles: education of human dignity and high moral qualities; education for the coexistence of various social groups of different races, religions, and ethnicities; education of tolerance and readiness for mutual cooperation. When we study the postulates underlying multiculturalism, we find that their vision has been proposed in the well-known works of Sukhomlynsky as early as the early twentieth century. We have analyzed the pedagogical views of the outstanding teacher Vasyl Oleksandrovykh Sukhomlynskyi, which are important and relevant for the modern multicultural education of children and youth. We believe that his pedagogical work is an inexhaustible source for the modern multicultural education of children and youth, since it reveals the principles that underlie the phenomenon under research. It should be noted that the teacher's works are humanistic, based on the child's personality, values, spiritual world, respect, humanism, tolerance, morality, patriotism, respect, and other virtues. In this context, V. Sukhomlynsky advises to educate the younger generation. We highly appreciate his guidance for teachers on how to educate children and young people who are now getting a new lease on life. We are convinced that the implementation of the multicultural ideas of the outstanding teacher in the practice of national educational institutions is a priority task nowadays.

Key words: education, humanistic education, children of preschool age, culture of interethnic communication, patriotism, multicultural education, student youth, tolerance, students.

УДК 37.018.54:78

Наталія Овчаренко

Криворізький державний педагогічний університет

ORCID ID 0000-0003-4874-1716

DOI 10.24139/2312-5993/2023.07/314-323

НАСТУПНІСТЬ ФОРМУВАННЯ СЦЕНІЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ І СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено аналізу теоретичних і методичних аспектів формування сценічно-виконавської культури юних музикантів (учнів дитячих музичних шкіл і студентів закладів вищої освіти музичного й музично-педагогічного напрямку) на різних ланках спеціальної мистецької освіти: в дитячих музичних школах, фахових музичних коледжах, інститутах та академіях культури і мистецтв тощо. Предметом розгляду стала вокальна й інструментальна підготовка учнів і студентів як органічне середовище та основний засіб формування їхньої сценічно-виконавської культури. Визначено методичні основи й особливості наступності формування сценічно-виконавської культури учнів і студентів у процесі навчання вокалу та гри на фортепіано. Застосовано методи аналізу й узагальнення наукових джерел, методичних видань, навчальної літератури та педагогічного досвіду фахівців тощо.

Ключові слова: заклади мистецької освіти; сценічно-виконавська культура; наступність формування; учні дитячих музичних шкіл; студенти музичних коледжів, інститутів і академій культури і мистецтв; майбутні вчителі музичного мистецтва; вокальна й інструментальна підготовка; навчання гри на фортепіано.